

Özel Yetenekli Ergenler İçin Geliştirilen Kariyer Kararsızlığı Psikoeğitim Programının Etkisinin İncelenmesi¹

Examining the Effectiveness of a Psychoeducational Program on Career Indecision Developed for Gifted Adolescents

Osman GÖNÜLTAŞ^{ID}, Dr., BİLSEM, ogonultasmlt@gmail.com

Mehmet Ali ÇAKIR^{ID}, Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, macakir@mehmetakif.edu.tr

Geliş tarihi - *Received*: 12 Ekim 2024

Kabul tarihi - *Accepted*: 17 Aralık 2025

Yayın tarihi - *Published*: 28 Aralık 2025

¹ Bu çalışma, ikinci yazarın danışmanlığında yürütülen birinci yazarın doktora tezinden üretilmiştir.
Gönültaş, O. ve Çakır, M. A. (2025). Özel yetenekli ergenler için geliştirilen kariyer kararsızlığı psikoeğitim programının etkisinin incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(3), 4722-4740.
DOI. 10.51460/baebd.1566157

Öz. Araştırmada özel yetenekli ergenlerin kariyer kararsızlığı ile baş etme becerilerini geliştirmeye yönelik hazırlanan kariyer kararsızlığı psikoeğitim programının etkisini incelemek amaçlanmıştır. Araştırma, kontrol gruplu ön-test, son-test ve izleme testi deseniyle yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 eğitim-öğretim yılı 2. döneminde Isparta Bilim ve Sanat Merkezi'ne devam eden özel yetenekli 18 lise öğrencisi oluşturmuştur. Deney grubuna 8 oturumluk kariyer kararsızlığı psikoeğitim programı uygulanmıştır. Kontrol grubuna ise herhangi bir uygulama yapılmamıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Mesleki Karar Envanteri kullanılmıştır. Katılımcıların seçkisiz ataması yapılmış olmakla birlikte, analizlerde parametrik varsayımlar sağlanmadığından parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Bu bağlamda, deney ve kontrol gruplarının ön-test ve son-test puanları arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla Mann-Whitney U testi; deney ve kontrol grubunun ön-test ve son-test puanları arasındaki değişimin değerlendirilmesinde ise Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır. Araştırmada kariyer kararsızlığı psikoeğitim programına katılan deney grubu öğrencilerinin, programa katılmayan kontrol grubu öğrencilerine göre kariyer kararsızlığı düzeylerinin azaldığı ve bu etkinin izleme testinde de sürdüğü sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular ilgili alanyazın kapsamında tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özel yetenekli ergenler, Kariyer gelişimi, Kariyer kararsızlığı, Psikoeğitim.

Abstract. The current study aims to investigate the effect of a career indecision psychoeducation program designed to enhance coping with career indecision skills among gifted adolescents. The study was conducted with a pre-test, post-test and follow-up test design with a control group. The study group consisted of 18 gifted high school students attending the Isparta Science and Art Centre during the spring term of the 2021-2022 school year. The experimental group was subjected to an 8-session career indecision psychoeducation program. The control group received no intervention. In the study, the data were collected using the Vocational Decision Inventory. Although participants were randomly assigned, nonparametric tests were used in the analyses due to the violation of parametric assumptions. In this context, the Mann-Whitney U test was conducted to examine the significance of the difference between the pre-test and post-test scores of the experimental and control groups, while the Wilcoxon Signed-Rank Test was used to evaluate the changes between the pre-test and post-test scores within each group. The study found that the experimental group students who participated in the career indecision psychoeducation program exhibited a decrease in their levels of career indecision compared to the control group students. Furthermore, this effect was observed to persist in the follow-up test. The discussion and interpretation of the findings were performed in light of the relevant literature.

Keywords: Gifted adolescents, Career development, Career indecision, Psychoeducation.

Extended Abstract

Introduction. There are certain developmental tasks that individuals are expected to fulfil in each developmental period in life. One of these important developmental tasks of adolescence is career development. Career development can be defined as a process that continues throughout one's life. There are many tasks to be fulfilled in this process such as creating a career pattern, making a career decision, integrating career-related life roles, and gaining awareness of personal characteristics such as interests, abilities and professional values (Herr et al., 2004). Kerr and Vuyk (2013) stated that the career development of gifted individuals, who often face difficulties in the career decision-making process, is different from that of their peers. Gifted individuals have different characteristics and needs from their peers in social, cognitive, academic, and emotional domains. These differences result in unique career development needs for gifted individuals (Kerr and Sadona, 2003; Ogurlu et al., 2015). Especially gifted individuals generally have different talents and interests. When these interests and talents cannot be differentiated from one another, gifted individuals may feel uncertain about how to align their abilities with their career plans, or may even consider pursuing multiple fields simultaneously (Altun and Yazıcı, 2018; Kerr and Sadona, 2003; Maxwell, 2007; Ogurlu et al., 2015). It is known that career training of gifted individuals is often neglected due to the conviction that gifted students who may experience indecision and intense stress during the career decision-making process can easily get a profession and be successful in their professions (Jung, 2013; Sajjadi et al., 2001). Of all adolescent groups, gifted individuals are particularly noteworthy, as they possess the greatest potential to excel in various professional fields (Jung, 2017). Thus, it is important to develop the skills of gifted adolescents to make the right decisions in their career decision-making process. This study aims to investigate the effectiveness of a psychoeducational program designed to enhance gifted adolescents' skills in coping with career indecision.

Method. The study employed a pretest–posttest–follow-up control group experimental design. It was conducted during the 2021–2022 academic year with the participation of 18 high school students identified as gifted in the area of general intelligence and enrolled in a Science and Art Center. The experimental group of the study was consisted of 4 girls and 5 boys and the control group was comprised of 5 girls and 4 boys. The data of the study were collected using the Career Decision Inventory developed by Çakır (2003). To assess the differences between the experimental and control groups at each measurement point (pre-test, post-test, follow-up), the Mann-Whitney U Test was employed. Within-group differences between measurement points (pre-test vs. post-test, post-test vs. follow-up) for both experimental and control groups were examined using the Wilcoxon Signed Rank Test.

Results. A significant difference was found between the pre-test and post-test mean scores of the experimental group, indicating that the intervention had a positive effect. Accordingly, the career indecision levels of the students decreased after the implementation of the career indecision psychoeducation program. Moreover, the post-test and follow-up test mean scores revealed that the effect of the psychoeducation program on students' career indecision continued four weeks after the completion of the program.

Discussion and Conclusion. The findings revealed that the career indecision levels of the experimental group students decreased compared to the control group students. Career counselling practices have a crucial role to play in reducing adolescents' levels of career indecision and helping them learn to make informed decisions in the future (Gati et al., 1996; Reese and Miller, 2010; Stărică, 2012; Taylor, 2007). The high potential of gifted adolescents gives rise to numerous career options, leading them to experience a more anxious and intense career decision-making process compared to their peers (Seward and Gaesser, 2018). Smith and Wood (2020) stated that the process of discovering career options can be facilitated by helping gifted individuals identify their talents, interests and values. Ozcan (2017) emphasized that career counselling services for gifted individuals should be structured in such a way as to enable them to become aware of their characteristics and develop their decision-making skills. According to Özbay and Palancı (2011), it is of great importance to take measures to ensure that gifted individuals make mature career decisions. Casey and Shore (2000) emphasized that appropriate support for the career decision-making of gifted individuals can lead to some improvements in their career development. Gifted individuals who do not participate in such career-support programs are at risk of not discovering the various career opportunities for which they are talented (Delisle and Squires, 1989). In this context, the awareness of gifted individuals about their talents and potentials, their ability to develop and use their talents and potentials will enable them to accomplish important works for all humanity (Çetin and Doğan, 2018). As a result, considering the impact of career choice on individuals' lives, it is possible to say that practices aiming to improve their skills in coping with career indecision can make it easier for individuals to set and achieve goals, especially for the future. Thus, career counselling interventions developed for gifted individuals are anticipated to be effective in supporting their career development.

Giriş

Yaşamda bireylerin her bir gelişim döneminde yerine getirmesi beklenen bazı gelişim görevleri bulunmaktadır. Ergenlik döneminin en önemli gelişim görevlerinden biri de kariyer gelişiminin sağlanmasıdır. Kariyer gelişimi, kariyer örüntüsü oluşturabilme, kariyer kararı verme, kariyer ile ilgili yaşam rollerini bütünleştirebilme, ilgi, yetenek, mesleki değerler gibi kişisel özellikler ile ilgili farkındalık kazanma gibi süreçleri içeren ve yaşamın her döneminde devam eden bir yapı olarak değerlendirilmektedir (Herr vd., 2004). Lise dönemi, ergenlerin hem kariyer gelişimi hem de kişisel ve sosyal gelişimleri açısından oldukça önemli bir dönemdir. Ergenler bir taraftan ilgi, yetenek ve değerlerini keşfederken diğer taraftan belirsizlikler, kararsızlıklar, duygusal çalkantılar ve çatışmalarla da mücadele etmektedir. Bu dönemde ergenler hem kimlik kazanımını gerçekleştirmek hem de kariyer kararını vermek durumundadır (Erikson; 1968; Siyez, 2019; Steinberg, 2007). Watters (2010)'a göre, yenilikçi, yaratıcı ve üretken olma konusunda geleceğin umudu olarak tanımlanan özel yetenekli bireylere özellikle dikkat edilmelidir.

Özel yetenekli bireyler, belirli bir alanda yüksek düzeyde performans sergileyebilen ya da olağanüstü performans potansiyeline sahip bireyler olarak tanımlanmaktadır (Freeman, 2019). Özel yetenekliler, sosyal, bilişsel, akademik ve duygusal alanlarda akranlarından farklı özelliklere ve ihtiyaçlara sahiptir. Bu farklılık, kariyer gelişimlerinde kendilerine özgü ihtiyaçları da beraberinde getirmektedir (Kerr ve Sadona, 2003; Ogurlu vd., 2015). Karacan-Özdemir'e (2018) göre, kariyer gelişimi, özellikle özel yetenekli bireylerin desteklenmesi gereken önemli gelişim alanlarından biridir. Özel yetenekli bireylerin kariyer gelişimi ve kariyer kararı verme süreçlerinde, akranlarına kıyasla çeşitli zorluklarla karşılaştıkları ve bu süreçlerin kendilerine özgü dinamikler taşıdığı belirtilmektedir (Kerr ve Vuyk, 2013; Jung ve Young, 2019). Bu nedenle özel yetenekli bireyler için uygun kariyer danışmanlığı stratejilerinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır (Chen ve Wong, 2013). Nitekim, Sürücü vd. (2015), çoklu potansiyele sahip olmanın özel yetenekli bireylerin kariyer gelişimini etkilediğini ve bu durumun söz konusu bireylere yönelik kariyer danışmanlığı uygulamalarının önemini artırdığını belirtmektedir.

Özel yetenekli bireylerin birçok alanda üstün başarı göstermeleri ve sınırsız potansiyellere sahip olmaları, mesleki ilgi alanlarının çeşitlenmesine yol açmaktadır. Bu durum, karar verme sürecini daha karmaşık hale getirmektedir (Rysiew vd., 1999). Ayrıca özel yetenekli bireyler, genellikle çeşitli yetenek ve ilgi alanlarına sahip olmaları nedeniyle, bu ilgi ve yeteneklerin belirgin bir şekilde ayrılmaması sonucunda, sahip oldukları potansiyeli kariyer planlamasıyla nasıl entegre edeceklerini bilememekte veya birden fazla alanda kendilerini ifade etme olanağı bulabilmektedir. Bu durum, özel yetenekli bireylerin kariyer seçimine ilişkin kararsızlık yaşamalarına neden olabilmektedir (Altun ve Yazıcı, 2018; Kerr ve Sodano, 2003; Maxwell, 2007; Ogurlu vd., 2015). Kariyer karar verme sürecinde karşılaşılan güçlükleri işaret eden kariyer kararsızlığı bireyin kariyer gelişimini olumsuz etkileyen en önemli faktörlerden biri olarak görülmektedir (Bacanlı, 2016; Chartrand vd., 1994).

Kariyer kararsızlığı kariyerle ilgili hedef belirlemede güçlük yaşama, kariyer hedefi seçememe veya seçmeme ya da ifade edilen bir kariyer hedefine yönelik belirsizlik duygusuna sahip olma durumudur (Callanan ve Greenhaus, 1992). Crites'e (1969) göre kariyer kararsızlığı kariyer kararı vermesi gereken bireyin karar vermede zorluk yaşaması veya aldığı karara ilişkin emin olamama durumunu ifade etmektedir. Kelly ve Lee (2002) ise kariyer kararsızlığını kariyer kararı verme sürecinde

yaşanan belirsizlik durumu olarak tanımlamıştır. Bullock-Yowell vd.'ye (2014) göre, kariyer kararı verme, bireyin bir kariyer yönü belirlemesi sırasında içsel ve dışsal çatışmaları çözümleme sürecidir. Dolayısıyla, kariyer kararsızlığı kişilerarası, içsel ve çevresel faktörlerin tetiklediği ikilemleri ve çatışmaları içerdiği için stresli bir durum olarak kabul edilmektedir (Argyropoulou vd., 2007). Amaral vd. (2023), kariyer kararı vermiş ergenlerin, kariyer kararsızlığı yaşayan ergenlere kıyasla daha olumlu duyulanım sergileme eğiliminde olduklarını belirtmiştir.

Bireyin kariyer seçimleriyle ilgili yüksek düzeyde belirsizlik deneyimi ile karakterize edilen kariyer kararsızlığı, kariyer olgunlaşma sürecinde kendisi veya iş dünyası hakkında bilgi yetersizliğinden kaynaklı gelişimsel bir sorun şeklinde ifade edilmektedir (Chartrand vd., 1994; Lopez ve Ann-Yi, 2006). Chartrand vd. (1994) kariyer kararsızlığını bilişsel ve duyuşsal olmak üzere iki boyutta açıklamış ve her iki boyutun da kariyer kararsızlığında önemli bir rol oynadığını belirtmiştir. Kariyer kararsızlığının bilişsel boyutu, bireyin kendi özellikleri ile kariyer alternatiflerinin özellikleri ile ilgili bilgi eksikliğinden kaynaklı kaygıyı ifade ederken, duyuşsal boyutu ise duygusal kaygıları ifade etmektedir.

Kariyer kararı bireyin mesleki seçenekler arasından kendisine uygun olan çalışma alanlarına, eğitim programlarına ve kariyere yönelmesi durumudur (Doğan ve Bacanlı, 2012). Karmaşık bir süreç olan kariyer kararı verme, bireyin kendisine en iyi uyan kararı vermeye çabaladığı bir durumdur (Ersever, 1996; Fabio, Palazzeschi vd., 2013; Gati vd., 1996). Kariyer kararı, mesleki veya eğitimsel bir seçime varma sürecidir. Bireyler ilgi alanlarını, beceri ve yeteneklerini, değerlerini keşfettikten sonra bile ilgi, beceri ve yeteneklerini bütünleştirmede başarısız olduğu için kariyer hedefine odaklanma ve kariyer seçimi yapma konusunda zorluklar yaşayabilmektedir (Savickas, 2002; Swanson ve D'Achiardi, 2005). Jung'a (2014) göre, kariyer kararı bireyin yaşamı üzerinde diğer aldığı kararlara göre daha büyük etkiye sahiptir. Özel yetenekli bireylerin, doğuştan getirdikleri olağanüstü potansiyellerinin geliştirilerek kapasitelerinin en iyisini ortaya koyabilmelerinin sağlanması, yetenekli oldukları alanlara yönlendirilmeleri ve kariyer planlarını bu doğrultuda yapmaları, bireysel ve toplumsal açıdan oldukça önemli bir durumdur (Bakioğlu ve Levent, 2013; Güleç vd., 2020).

Özel yetenekli bireylerin kariyer kararı verme sürecinde kararsızlık ve stres yaşadıkları, bu bireylerin kolaylıkla meslek sahibi olabilecekleri yönündeki yaygın kanının ise ihtiyaç duydukları kariyer rehberliği hizmetlerinin ihmal edilmesine neden olduğu ifade edilmektedir (Jung, 2013; Sajjadi vd., 2001). Oysa ilgili alanyazın, bu bireyler için sistematik ve uzun vadeli kariyer planlamasının kritik öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Schenk vd., 2012; Greene, 2003; Schroer ve Dorn, 1986). Kariyer danışmanlığı yoluyla sağlanacak destek, özel yetenekli bireylerin karar verme becerilerini geliştirmekte ve kariyer gelişimlerini olumlu yönde etkilemektedir (Casey ve Shore, 2000; Muratori ve Smith, 2015). Ayrıca erken yaşlardan itibaren sürdürülen kariyer odaklı faaliyetlerin, bu bireylerin sağlam ve bilinçli kariyer tercihleri yapmalarına katkı sağladığı bildirilmektedir (Delisle ve Squires, 1989; Napier vd., 2023).

Tüm ergen grupları arasında, özel yetenekliler, çeşitli mesleki alanlara katkıda bulunma ve ilerleme konusunda en büyük potansiyele sahip olabilecekleri için özellikle odak için önemli bir grubu ifade etmektedir (Jung, 2017). Bu açıdan bakıldığında özel yetenekli ergenlerin kariyer karar sürecinde doğru karar verebilme becerilerinin geliştirilmesinin önemli olduğu düşünülmüştür. Bu düşünceden hareketle araştırmada özel yetenekli ergenlerin kariyer kararsızlığı ile baş etme becerilerini

geliştirmeye yönelik hazırlanan kariyer kararsızlığı psikoeğitim programının etkisini belirlemek amaçlanmıştır. Belirlenen amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Kariyer kararsızlığı psikoeğitim programına katılan deney grubundaki öğrencilerin kariyer kararsızlığı puanları, ön test ve son test ölçümlerine göre anlamlı düzeyde değişmekte midir?
- Deney grubu ve kontrol grubundaki öğrencilerin son test kariyer kararsızlığı puanları, uygulanan psikoeğitim programı sonrası anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- Uygulanan kariyer kararsızlığı psikoeğitim programının etkisi, dört hafta sonra gerçekleştirilen izleme testi sonucuna göre devam etmekte midir?

Yöntem

Araştırmanın modeli

Bu araştırmanın amacı özel yetenekli ergenler için hazırlanmış kariyer kararsızlığı psikoeğitim programının katılımcıların kariyer kararsızlığı düzeylerine etkisini incelemektir. Araştırmada ön test–son test–izleme testi kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. Bu desen, biri tekrarlı ölçümleri (ön test, son test, izleme testi), diğeri ise farklı gruplarda yer alan denekleri (deney ve kontrol grupları) gösteren iki faktörlü bir deneysel desendir (Büyüköztürk, 2001). Araştırmada bağımsız değişken, öğrencilerin kariyer kararsızlığı psikoeğitim programına katılıp katılmama durumudur; bağımlı değişken ise öğrencilerin kariyer kararsızlığı düzeyleridir.

Çalışma grubu

Araştırma 2021-2022 eğitim-öğretim yılı Bilim ve Sanat Merkezi'ne kayıtlı genel yetenek alanından tanınmış özel yetenekli lise öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, deney ve kontrol gruplarını oluşturmak amacıyla, seçkisiz atama yöntemiyle belirlenen 54 lise öğrencisine ön test olarak Mesleki Karar Envanteri uygulanmıştır. Envanterden elde edilen toplam puanlara göre, örneklem grubunun ortalaması 72.76 olarak hesaplanmış; bu ortalamanın üzerinde puan alan 26 öğrenciden 18'i araştırmaya katılmaya gönüllü olmuştur. Gönüllü öğrenciler arasından kura yöntemi ile 9 öğrenci deney grubuna, 9 öğrenci ise kontrol grubuna dahil edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerden deney grubunu 4 kız, 5 erkek; kontrol grubunu ise 5 kız, 4 erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Deney grubundan 8 kişi 9. sınıf ve 1 kişi 10. sınıf öğrencisidir. Kontrol grubundan ise 1 kişi 9. sınıf, 3 kişi 10. sınıf ve 5 kişi ise 11. sınıfa devam etmektedir.

Veri toplama aracı

Araştırmanın veri toplama aracı liseye devam eden öğrencilerin mesleki kararsızlık düzeylerini tespit etmek için Çakır'ın (2003) geliştirdiği Mesleki Karar Envanteridir. 30 maddeden oluşan ölçeğin beş alt faktörü vardır. Mevcut araştırmada ölçekten toplam puan elde edilebildiği için analizlerde toplam puanlar esas alınmıştır. 5'li likert tipi ölçek "Bana çok uygun" 5, "Bana uygun" 4 puan, "Bana biraz uygun" 3 puan, "Bana pek uygun değil" 2 puan ve "Bana hiç uygun değil" 1 puan şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçekten alınabilecek puanlar 30-150 aralığında değişmektedir. Ölçekten yüksek puan alınması bireyin kararsızlık yaşadığını, düşük puan alınması ise bireyin daha az mesleki kararsızlık

yaşadığını ifade etmektedir. Yapılan faktör analizi sonuçları madde faktör yüklerinin .36 ile .73 arasında olduğunu göstermiştir. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .85 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırmada ise Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısının .94 olduğu tespit edilmiştir.

Verilerin analizi

Deneyisel çalışmalarda analiz öncesi izlenecek yolun belirlenmesinde normallik ve örneklem büyüklüğü iki önemli varsayım olarak belirtilmektedir. Araştırmanın çalışma grubu dikkate alındığında her bir gruptaki katılımcı sayısının küçük ($n=9$) olması parametrik olmayan testlerin analiz sürecinde kullanılmasını gerektirmektedir (Büyüköztürk, 2010; Field, 2009). Bu bağlamda ayrıca betimleyici istatistikler aracılığıyla normallik varsayımının karşılanıp karşılanmadığı da incelenmiştir. Basıklık değerleri ön-test, son-test ve izleme testi için -.709 ile 1.772 arasında değişmektedir. Çarpıklık değerleri ise -1.864 ile 3.344 arasındadır. Analiz sonuçları basıklık ve çarpıklık değerlerinin kabul edilebilir sınırların dışında olduğu ve bu nedenle verilerin normal dağılım kriterini karşılamadığını göstermiştir. Bu sonuçlardan hareketle analiz sürecine parametrik olmayan analizlerle devam edilmiştir. Deney ve kontrol grupları arasında kariyer kararsızlığı puanlarına ilişkin anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla Mann-Whitney U Testi uygulanmıştır. Ayrıca, her bir grup (deney ve kontrol) içinde öğrencilerin ön test ve son test puanları arasındaki farkı incelemek amacıyla Wilcoxon İşaretli Sıralar Testinden yararlanılmıştır. Son olarak, kariyer kararsızlığı psikoeğitim programının öğrencilerin kariyer kararsızlığı düzeylerindeki etki büyüklüğünü belirlemek amacıyla cohen's d etki büyüklüğü hesaplanmıştır. Araştırma kapsamında yapılan tüm analizler SPSS v25 istatistik programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Süreç

Kariyer kararsızlığı psikoeğitim programı kuramsal dayanaklar doğrultusunda oluşturulmuş ve üniversitelerin Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (PDR) bölümlerinde görev yapan iki alan uzmanının görüşleri doğrultusunda şekillendirilmiştir. Programın pilot uygulaması yapılmamış olmakla birlikte, kullanılmak istenmesi durumunda sorumlu yazara başvurularak programa ulaşılabilir. Öğrencilerin ilgi, yetenek ve mesleki değerleri ile ilgili farkındalık kazanması; kariyer tercihleri hakkında bilgi sahibi olması ve kendi özellikleri ile kariyer tercihlerinin gerektirdiği özellikleri bütünleştirmesi amacıyla Özellik-Faktör Kuramı'ndan yararlanılmıştır (Parsons, 1909). Öğrencilerin kariyer seçimine ilişkin geliştirdikleri akılcı olmayan inançlarını belirlemek ve bu inançlarını akılcı inançlarla değiştirmelerini sağlamak ve güçlü yönleri ile ilgili farkındalık kazandırmak amacıyla Kariyer Danışmanlığında Öğrenme Kuramı temel alınmıştır (Krumboltz, 1996). Bu yaklaşıma göre, bireylerin akademik ve sosyal yaşantılarından edindikleri deneyimler ile bu deneyimlere atfettikleri öznel anlamlar aracılığıyla akılcı olmayan inançlar gelişmektedir (Bandura vd., 2001). Ayrıca öğrencilerin kariyer problemlerinin çözümüne yönelik alternatifler geliştirebilme ve karar verme becerilerini geliştirmek amacıyla Bilgi İşleme Yaklaşımı'ndan yararlanılmıştır (Sampson vd., 2004).

Psikoeğitim programı, alanyazında etkisi test edilen kariyer müdahale programlarıyla genel yapı bakımından benzerlikler taşımakla birlikte, özel yetenekli ergenlerin gelişimsel özellikleri dikkate alınarak hazırlanmıştır. Özel yetenekli bireylerin çok yönlü ilgi ve yetenek alanları ve yüksek bilişsel kapasiteleri göz önünde bulundurularak; program içeriğinde karar verme süreçleri, ilgi-yetenek değer

farkındalığı, alternatif üretme ve sorumluluk alma gibi becerilere yönelik uygulamalara yer verilmiştir. Ayrıca, programdaki etkinlikler bireysel keşfi ve öz farkındalığı destekleyecek şekilde kurgulanmış, öğrencilerin kariyer gelişim süreçlerine aktif katılımı hedeflenmiştir. Bu yönleriyle program, yalnızca kariyer kararsızlığını azaltmaya yönelik değil, aynı zamanda özel yetenekli ergenlerin bireysel potansiyellerini tanımalarına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Psikoeğitim programının uygulama sürecine geçilmeden önce, deney ve kontrol grubuna seçilen öğrencilerin velilerinden veli onam formları alınmıştır. Psikoeğitim programı 2021-2022 eğitim öğretim yılı ikinci dönemi içerisinde 15.03.2022-26.04.2022 tarihleri arasında sekiz oturum olarak uygulanmıştır. Psikoeğitim programının uygulanması sürecinde bilgi verme, grup tartışması, soru sorma, hipotetik vaka, ev ödevi verme ve özetleme teknikleri kullanılmıştır. Söz konusu program, psikolojik danışma ve rehberlik alanında doktora eğitimini tamamlamış, bir psikolojik danışman tarafından yürütülmüştür. Psikoeğitim programındaki her bir oturum yaklaşık 40 dakika olarak planlanmış ve uygulanmıştır.

Psikoeğitim programının birinci oturumunda ilk olarak tanışma etkinliği yapılmıştır. Tanışma etkinliği sonrası, grup lideri tarafından psikoeğitim programının tanıtım sunumu yapılmıştır. Ayrıca psikoeğitim programı süresince grupta uyulması gereken kurallar belirlenmiş ve kuralların önemi ve gerekçesi tartışılmıştır. Son olarak, grup üyeleri program sonunda ulaşmak istedikleri hedefleri ve bu hedeflere ulaşmak için sorumluluklarını paylaşmış ve oturum sonlandırılmıştır.

İkinci oturumda ilgi kavramı ve ilgi alanları üzerinde durulmuş ve ilişkili meslekler hakkında detaylıca bilgi verilmiştir. Sonrasında grup üyelerinden kendilerinde yüksek olduğunu düşündükleri ilgi alanlarını destekleyen tutum ve davranışları belirtmeleri istenmiştir.

Üçüncü oturumda yetenek kavramı ve yetenek alanları tanıtılarak ilişkili meslekler hakkında detaylıca bilgi verilmiştir. Sonrasında grup üyelerinin şimdiye kadar elde etmiş oldukları başarılarında hangi yetenek alanlarının başarıya ulaşmalarında etkili oldukları üzerinde durulmuştur. Son olarak, yetenek alanlarının hangi ilgi alanı ile ilişkili olduğu tartışılmış ve grup üyeleri ilgi ve yetenek alanlarına göre kendileri için uygun olabilecek kariyer alternatiflerinin neler olabileceği hakkında paylaşımda bulunmuştur.

Dördüncü oturumda mesleki değer kavramı üzerinde durulmuş ve mesleki değerler tanıtılarak ilişkili meslekler tartışılmıştır. Grup üyeleri hangi kariyer alternatiflerinin kendi mesleki değerlerini karşılayabileceğini bulmaya çalışmıştır.

Beşinci oturumda verilen ev ödevi kapsamında grup üyeleri, seçmeyi düşündükleri kariyer alternatifleri detaylıca tanıtım yapmış ve tanıtıtları kariyer alternatiflerinin kendileri için uygunluğunu ilgi, yetenek ve mesleki değer açısından açıklamaya çalışmıştır. Sonrasında grup üyelerinin kariyer planlama sürecinde karşılaşılabilecekleri engeller ve bu engellerle baş edebilmelerini kolaylaştırabilecek güçlü yönleri üzerinde durulmuştur.

Altıncı oturumda kariyer seçimine ilişkin geliştirilen akılcı olmayan inançlar ve akılcı olmayan inançların kariyer seçimini nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur. Hipotetik vaka üzerinde geliştirilen

akılcı olmayan inançlar belirlenmiş ve bu inançların kariyer seçimini nasıl olumsuz etkilediği tartışılmıştır.

Yedinci oturumda grup üyeleri ile karar verme stilleri ve olası sonuçları tartışılmıştır. Doğru karar verebilmek için rasyonel karar verme stilinin önemi vurgulanarak grup üyelerinden günlük yaşamda karşılaştıkları karar verme durumlarına ilişkin nasıl bir yol izlediklerini açıklamaları istenmiştir. Sonrasında karar verme döngüsü basamakları detaylıca açıklanmış ve örnek bir uygulama yapılmıştır.

Sekizinci oturumda ise tüm oturumlara ilişkin genel bir tekrar yapılmıştır. Tüm grup üyelerine söz hakkı verilerek oturumlarla ilgili duygu ve düşüncelerini paylaşmaları için fırsat verilmiştir. Son olarak, “Mesleki Karar Envanteri” son test uygulaması yapılmış ve oturum sonlandırılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde ilk olarak deney ve kontrol grubu öğrencilerinin kariyer kararsızlığı ön test puanlarının uygulama öncesinde homojen olup olmadığını belirlemek amacıyla Mann-Whitney U testi gerçekleştirilmiştir. Bulgular Tablo 1’de aktarılmıştır.

Tablo 1.

Kariyer kararsızlığı ön-test puanlarına ilişkin analiz sonuçları

	Grup	Sıra ortalaması	Sıralar toplamı	U	z	p
Kariyer Kararsızlığı	Deney	8.50	76.50	31.500	-.796	.426
	Kontrol	10.50	94.50			

Tablo 1 incelendiğinde, deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin kariyer kararsızlığı ön-test puanlarının anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p = .426$). Bu bulgular neticesinde her iki gruptaki öğrencilerin kariyer kararsızlığı düzeylerinin birbirine yakın olduğu söylenebilir.

Daha sonra “Kariyer kararsızlığı psikoeğitim programına katılan deney grubundaki öğrencilerin kariyer kararsızlığı puanları, ön test ve son test ölçümlerine göre anlamlı düzeyde değişmekte midir?” araştırma sorusuna yanıt olarak Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi uygulanmıştır. Bulgular Tablo 2’de aktarılmıştır.

Tablo 2.

Kariyer kararsızlığı ön-test ve son-test puanlarına ilişkin analiz sonuçları

	Grup	Negatif-pozitif sıra	Sıra ortalaması	Sıralar toplamı	z	p
Kariyer Kararsızlığı	Deney	9-0	5-0	45-0	-2.668	.008
	Kontrol	3-4	4.17-3.88	12.50-15.50	-.254	.799

Tablo 2 incelendiğinde deney grubundaki öğrencilerin kariyer kararsızlığı ön-test ve son-test puanları arasındaki farka ilişkin analiz sonuçlarının istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma gösterdiği görülmektedir ($z = -2.668$, $p = .008$). Deney grubunda pozitif (puan artışı) sıraların 0 ve negatif (puan düşüşü) sıraların 9 olması, sıra ortalamasının 5.00 ve sıralar toplamının 45.00 olması, son test

Gönültaş, O. ve Çakır, M. A. (2025). Özel yetenekli ergenler için geliştirilen kariyer kararsızlığı psikoeğitim programının etkisinin incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(3), 4722-4740.

DOI. 10.51460/baebd.1566157

puanlarının ön test puanlarına kıyasla düşüş gösterdiğini ve bu anlamlı farkın uygulanan psikoeğitim programından kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Buna karşılık, kontrol grubunda negatif (puan düşüşü)–pozitif (puan artışı) sıraların 3–4, sıra ortalamalarının 4.17–3.88 ve sıralar toplamalarının 12.50–15.50 olması, ön test ve son test puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir ($z = -.254$, $p = .799$). Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, kariyer kararsızlığına yönelik psikoeğitim programının öğrencilerin kariyer kararsızlığı düzeylerini azaltmada etkili olduğu söylenebilir.

Araştırmanın ikinci sorusu “Deney grubu ve kontrol grubundaki öğrencilerin son test kariyer kararsızlığı puanları, uygulanan psikoeğitim programı sonrası anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” kapsamında kariyer kararsızlığına ilişkin son test puanları dağılımlarının anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla Mann-Whitney U Testi yapılmıştır. Bulgular Tablo 3’te aktarılmıştır.

Tablo 3.

Kariyer kararsızlığı son-test puanlarına ilişkin analiz sonuçları

	Grup	Sıra ortalaması	Sıralar toplamı	U	z	p
Kariyer Kararsızlığı	Deney	5.00	45.00	.00	-3.580	.000
	Kontrol	14.00	126.00			

Tablo 3 incelendiğinde gruplar arasında kariyer kararsızlığı son-test puanlarında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu anlaşılmaktadır ($z = -3.580$, $p = .000$). Bu fark, deney grubu lehine olup, uygulanan psikoeğitim programı sonrasında deney grubundaki öğrencilerin kariyer kararsızlığı düzeylerinin kontrol grubuna kıyasla anlamlı düzeyde daha düşük olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, programın öğrencilerin kariyer kararsızlığı düzeylerini azaltmada etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca uygulanan programın öğrencilerin kariyer kararsızlığı düzeyleri üzerindeki etki büyüklüğünü belirlemek amacıyla yapılan cohen’s d etki büyüklüğü .62 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuç, kariyer kararsızlığı psikoeğitim programının öğrencilerin kariyer kararsızlığı düzeyini orta etki düzeyinde etkilediğini göstermektedir (Cohen, 1988).

Son olarak bu çalışma kapsamında deney grubu öğrencilerinin kariyer kararsızlığı son-test ve izleme testi sonucundaki puanlarının anlamlı farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Deney grubundaki öğrencilerin kariyer kararsızlığı son-test ve izleme testi puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için gerçekleştirilen Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonrası ortaya çıkan bulgular Tablo 4’te aktarılmıştır.

Tablo 4.

Kariyer kararsızlığı son-test ve izleme testi puanları arasındaki farka ilişkin analiz sonuçları

	Pozitif-negatif sıra	Sıra ortalaması	Sıralar toplamı	z	p
Kariyer Kararsızlığı	3-5	5.17-4.10	1550-20.50	-.350	.726

Tablo 4 incelendiğinde uygulamaya katılan öğrencilerin kariyer kararsızlığı son-test ve izleme testi puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı anlaşılmaktadır ($z = -.350$, $p = .726$). Wilcoxon İşaretli

Sıralar Testi sonuçlarına göre son-test puanı izleme testinden yüksek olan 3 öğrenci negatif sırada yer almış (sıra ortalaması = 5.17, toplam sıra = 15.50); izleme testi puanı son-testten yüksek olan 5 öğrenci ise pozitif sırada yer almıştır (sıra ortalaması = 4.10, toplam sıra = 20.50). Pozitif ve negatif sıraların bu dağılımı, son-test ve izleme testi puanları arasında sistematik bir değişim olmadığını göstermektedir. Bu bulgu, kariyer kararsızlığına yönelik uygulanan psikoeğitim programının etkisinin dört hafta sonra da korunduğunu ve programın öğrencilerin kariyer kararsızlığı düzeyleri üzerinde kalıcı bir olumlu etki oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada özel yetenekli ergenler için geliştirilen kariyer kararsızlığı psikoeğitim programının kariyer kararsızlığı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular, kariyer kararsızlığı psikoeğitim programına katılan öğrencilerin kariyer kararsızlığı düzeylerinin, programa katılmayan öğrencilere kıyasla azaldığını göstermektedir. Ayrıca bu etkinin 4 hafta sonunda uygulanan izleme testi sonucunda da devam ettiği ortaya çıkmıştır. Bu araştırma kapsamında yapılan alanyazın taramasında, özel yetenekli ergenlere yönelik kariyer kararsızlığı değişkenini ele alan deneysel bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak özel yetenekli öğrencilerle yürütülen bir çalışmada, Turunç ve Kaya (2025) tarafından ilkökul 4. sınıfa devam eden özel yetenekli öğrencilere uygulanan 'BİLSEM Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'nın, kariyer keşfi davranışları ve karar verme becerileri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Söz konusu çalışma hem yaş grubu hem de ele alınan değişkenler açısından mevcut araştırmadan farklılık göstermektedir. Bununla birlikte, özel yetenekli olmayan, liseye devam eden ergen gruplarında kariyer kararsızlığı ile baş etmeye yönelik deneysel çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalar arasında; Savickas (1990) lise 10. sınıf öğrencileri ile yaptığı araştırmada öğrencilerin kariyer seçimi görevleriyle başa çıkmaya hazır olmalarını artıran ve bu görevleri karşılayan davranışsal tepkileri kolaylaştıran tutum ve yeterlikleri geliştirmek amacıyla kariyer kararı verme kursu hazırlamıştır. Araştırma sonucunda kursa katılan öğrencilerin kariyer karar verme güçlüklerinin azaldığı görülmüştür. Bir diğer araştırmada Gati ve Asher (2001) hazırlamış olduğu kariyer rehberlik sistemleri programının ergenlerde kariyer kararsızlığını düşürmede etkili olup olmadığını incelemiştir. Araştırmada, rehberlik sistemleri programının ergenlerin kariyer kararsızlıklarını azaltmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tinsley-Myerscough ve Seabi (2012) ise postmodern kariyer yaşam hikayesi müdahalesinin ergenler üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma bulguları, öğrencilerin kariyer planlama becerilerinde bir artış yaşadıklarını ve geleceğe yönelik daha belirgin hedefler belirlediklerini ortaya koymuştur.

Yurtiçinde gerçekleştirilen araştırmalar kapsamında Turan (2017), lise öğrencileriyle yürüttüğü çalışmada, kariyer uyumu geliştirme psikoeğitim programının öğrencilerin kariyer kararsızlığı düzeyleri üzerinde etkili olup olmadığını incelemiştir. Elde edilen bulgular, deney grubuna uygulanan on bir oturumluk psikoeğitim programının, öğrencilerin kariyer kararsızlığı ile başa çıkma becerilerini anlamlı bir şekilde etkilediğini göstermiştir. Karaçay (2021) tarafından 10. sınıf öğrencileri ile yapılan araştırmada ise kariyer kararı verme grup rehberliği programının öğrencilerin kariyer karar verme güçlüklerine etkisi test edilmiştir. Araştırma sonucunda, uygulanan programın katılımcıların kariyer karar verme güçlüklerini azalttığı görülmüştür. Ayrıca, Çakır ve Uzun (2021), mesleki kararsızlık düzeyini azaltmaya yönelik geliştirilen mesleki grup rehberliği programının onuncu sınıf öğrencileri üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma bulguları, programa katılan öğrencilerin mesleki kararsızlık puanlarında Gönültaş, O. ve Çakır, M. A. (2025). Özel yetenekli ergenler için geliştirilen kariyer kararsızlığı psikoeğitim programının etkisinin incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(3), 4722-4740.
DOI. 10.51460/baebd.1566157

anlamli bir azalma olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulguların, araştırma bulgularını destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Bireyin yaşamındaki en kritik adımlardan biri olan kariyer kararı, seçim sürecinin karmaşıklığı nedeniyle karar vermeyi daha da zorlaştıran bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Öztemel, 2012; Stărică, 2012). Kariyer seçim sürecinin daha sağlıklı yaşanabilmesi adına okullarda ergenleri destekleyici çalışmaların planlanmasına ve uygulanmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Akkoç, 2012). Amir ve Gati (2006) kariyer karar verme konusunda yaşanan güçlüklerin öğrencilerin uygun kariyer seçimi yapmalarını engellediğinden, öğrencilerin kariyer karar verme becerilerinin geliştirilmesi için fırsatlar sunulması gerektiğini ifade etmiştir. Kariyer kararsızlığı ergenler için gelişimsel bir sorun olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle alan uzmanlarının kariyer danışmanlığı uygulamalarına ağırlık vermeleri gerekmektedir. Kariyer danışmanlığı uygulamaları, ergenlerin kariyer kararsızlık düzeylerini azaltmak ve gelecekte bilinçli kararlar almayı öğrenmelerine yardımcı olmak için çok önemli bir role sahiptir (Gati vd., 1996; Reese ve Miller, 2010; Stărică, 2012; Taylor, 2007).

Özel yetenekli ergenler için kariyer gelişimi, bilişsel, duyuşsal ve sosyal özelliklerinin benzersiz kombinasyonu nedeniyle karmaşık ve çok boyutlu bir süreçtir. Bu bireyler, yüksek zihinsel kapasiteleri, yaratıcılıkları ve öğgün problem çözme becerileriyle öne çıkarken, aynı zamanda duygusal yoğunluk, mükemmeliyetçilik ve asenkron gelişim gibi özellikler nedeniyle kariyer kararlarında zorluklar yaşayabilmektedir (Rinn, 2020). Ayrıca özel yetenekli ergenlerin çok potansiyelliliği çok sayıda kariyer olanaklarını doğurmakta ve dolayısıyla onların akranlarına kıyasla daha endişeli ve yoğun bir kariyer karar süreci yaşamlarına yol açmaktadır (Seward ve Gaesser, 2018). Dolayısıyla özel yeteneklilerin kariyer gelişimi, bu öğrencilerin karşılaştıkları kariyer seçeneklerini kapsamlı bir şekilde değerlendirebilmeleri ve her bir seçeneğin kendine öğgü karmaşıklıklarını anlayabilmeleri için farklılaştırılmış bir yaklaşım gerektirmektedir. Bu süreç, öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına, ilgi alanlarına ve yeteneklerine uygun şekilde desteklenmesini zorunlu kılmaktadır (Smith ve Wood, 2020). Genellikle kişi ne kadar yetenekliyse kariyer ile ilgili kararlar almanın o kadar kolay olduğu akla gelmektedir. Özel yetenekli olmak her zaman etkili kariyer kararı verme anlamına gelmemektedir. Akademik olarak başarılı olmayı kolaylaştıran bu özellik kariyer seçim sürecini zorlaştırabilmektedir (Sampson ve Chason, 2008). Bunun sonucunda bu bireyler, farklı alanlara ilgi duymaları ve pek çok alanda yetenekli olmalarından kaynaklı kariyer seçimine ilişkin kararsızlık yaşayabilmektedir (Oğurlu vd., 2015).

Bulut ve Bacanlı (2022), özel yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimlerinin desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu öğrencilerin sahip oldukları özel yeteneklerini ve potansiyellerini etkili bir şekilde kullanabilmeleri için kendilerine öğgü ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu nedenle, kariyer danışmanlığı süreçleri, bu bireylerin ilgi alanlarını ve kariyer gelişimleri sırasında karşılaşabilecekleri zorlukları göz önünde bulundurarak tasarlanmalıdır. Özel yetenekliler için kendilik bilgisini netleştirme, mesleki, eğitsel ve istihdam seçeneklerine ilişkin bilgi artırma ve üst bilişsel becerileri kullanarak etkili karar verme konularında kariyer müdahalelerin etkili olduğu öne sürölmektedir (Sampson ve Chason, 2008). Napier vd. (2024) tarafından gerçekleştirilen nitel bir araştırmada, üstün yetenekli kız ergenlerin kariyer temelli programlara katılımının, onların kariyer hedeflerini ve karar verme süreçlerini olumlu bir şekilde etkilediği vurgulanmıştır. Smith ve Wood (2020) özel yetenekli bireylerin yetenek, ilgi ve değerlerini tanımlarına yardımcı olarak kariyer seçeneklerini keşfetme sürecine yardımcı

olunabileceğini ifade etmiştir. Ozcan (2017) ise özel yeteneklilere yönelik kariyer danışmanlığı hizmetlerinde bireylerin sahip oldukları özelliklerinin farkına varmalarını ve karar verme becerilerini geliştirmelerini sağlayacak şekilde yapılandırılması gerektiğini vurgulamıştır. Nitekim Gati ve Asher (2001) kariyer kararsızlığının, bireylerin karar verme aşamasında kendi kişilik özellikleri, ilgi, yetenek, değer ve süreç içinde uygun kariyer seçeneklerini belirleyemediklerinden kaynaklı olduğunu belirtmiştir.

Özbay ve Palancı'ya (2011) göre özel yeteneklilerin mesleki anlamda olgunlaşmış kararlar vermelerini sağlayıcı önlemler alınması önem arz etmektedir. Casey ve Shore (2000) ise özel yetenekli bireylerin kariyer karar vermelerine yönelik uygun desteğin, kariyer gelişimleri açısından bazı iyileştirmeler sağlayabileceğini vurgulamaktadır. Bu tür kariyer odaklı uygulamalara katılmayan özel yetenekliler yetenekli oldukları çeşitli kariyer olanaklarını keşfetme konusunda risk altındadırlar (Delisle ve Squires, 1989). Bu bağlamda özel yetenekli bireylerin yeteneklerinin ve potansiyellerinin farkında olmaları, sahip oldukları yetenek ve potansiyelleri geliştirebilmeleri ve kullanabilmeleri onların tüm insanlık için önemli işler gerçekleştirebilmelerini sağlayabilecektir (Çetin ve Doğan, 2018).

Sonuç olarak, kariyer seçiminin bireylerin yaşamı üzerinde etkisi düşünüldüğünde kariyer kararsızlığı ile baş etme becerilerini geliştirmeye yönelik uygulamaların bireylerin özellikle geleceğe yönelik hedef belirlemelerini ve bu hedeflere ulaşabilmelerini kolaylaştırabileceği söylenebilir. Bu açıdan özel yetenekli bireyler için geliştirilen kariyer danışmanlığı uygulamalarının özel yetenekli bireylerin kariyer gelişimlerini desteklemede etkili olabileceği öngörülmektedir.

Araştırmada elde edilen sonuçlar bazı sınırlılıklar dikkate alınarak değerlendirilmelidir. İlk olarak, araştırmaya katılmaya gönüllü öğrenci sayısının yetersizliğinden kaynaklı deney ve kontrol grubundaki katılımcıların farklı kariyer gelişim sürecindeki başka bir ifadeyle, farklı sınıf düzeylerindeki öğrencilerden oluşması araştırmanın sınırlılığı olarak ifade edilebilir. İkinci olarak, öğrencilerin uygulanan programa ilişkin görüşleri değerlendirme formu kullanılarak elde edilse de yapılandırılmış görüşme yoluyla nitel verilere yer verilmemesi bu araştırmanın bir diğer sınırlılığıdır. Ayrıca, öğrencilerin kariyer kararsızlığına yönelik olarak geliştirilen psikoeğitim programının hazırlık sürecinde pilot uygulama yapılmamış olması da bu araştırmanın sınırlılıklarından biri olarak değerlendirilebilir. Belirtilen bu sınırlılıklara rağmen, araştırmada elde edilen sonuçların özel yetenekli ergenlerde kariyer kararsızlığı ile ilişkili yapıların anlaşılacak, kariyer kararsızlığını önlemede nelere odaklanılması gerektiği ile ilgili araştırmacılar ve alanda çalışan uzmanlar için fikirler oluşmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre alan uzmanlarına ve araştırmacılara yönelik bazı öneriler geliştirilmiştir. Öncelikle araştırma sonucunda özel yetenekli lise öğrencileri için geliştirilen kariyer kararsızlığı psikoeğitim programının öğrencilerin kariyer kararsızlığı düzeylerini düşürdüğü tespit edilmiştir. Bu bağlamda öğrencilerin kariyer karar süreçlerinin desteklenmesi amacıyla psikoeğitim programı Bilim ve Sanat Merkezlerinde görev yapan psikolojik danışmanlar tarafından uygulanarak psikoeğitim programının başka katılımcılar üzerindeki etkililiği test edilebilir. Böylece araştırmanın genellenebilirliğinin artırılabilirliği söylenebilir.

Araştırmada psikoeğitim programının öğrencilerin kariyer kararsızlığı üzerindeki etkisinin dört hafta sonunda da devam ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Programın daha uzun süre etkililiğini test etmek amacıyla ikinci kez izleme testi uygulaması yapılabilir.

Mevcut araştırma özel yetenekli lise öğrencileri ile yürütülmüştür. Gelecekte yapılacak araştırmalarda özel yetenekli ortaokul ve üniversite öğrencilerinin kariyer gelişim görevlerine yönelik psikoeğitim programları geliştirilerek programların etkisi test edilebilir.

Özellikle özel yetenekli bireylerin üniversite eğitimi ile birlikte çeşitli fırsatlar yakalamaları sonucunda kariyer planlaması ile ilgili kararsızlık yaşama ihtimali düşünüldüğünde, üniversitelerin kariyer geliştirme ve uygulama merkezlerinde özel yeteneklilere yönelik kariyer danışmanlığı uygulamalarına ağırlık verilmelidir.

Son olarak, özel yetenekli bireylerin kariyer karar verme sürecinde yaşadıkları güçlükler dikkate alındığında bu bireylere yönelik daha etkili kariyer danışmanlığı desteği sunulabilmesi için araştırmacıların kariyer kararsızlığı konusunda daha fazla deneysel çalışmalar gerçekleştirmeleri ve sahada çalışan uzmanların da bu programların uygulanması konusunda işbirlikçi olmaları gerektiği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akkoç, F. (2012). Lise öğrencilerinin mesleki kararsızlıkları ile kariyer inançları arasındaki ilişki. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 49-70.
- Altun, F., ve Yazıcı, H. (2018). Üstün yetenekli öğrencilerin psikolojik danışma yaşantıları: Ölçek uyarlama ve kesitsel tarama çalışması. *Milli Eğitim Dergisi*, 47(1), 173-200.
- Amaral, F. A., Krägeloh, C., Henning, M. A., ve Moir, F. (2023). Career indecision, depressive symptoms, self-efficacy and negative thoughts when transitioning from high school: A scoping review. *Australian Journal of Career Development*, 32(2), 158-169. <https://doi.org/10.1177/103841622311803>
- Amir, T., ve Gati, I. (2006). Facets of career decision-making difficulties. *British Journal of Guidance & Counselling*, 34(4), 483-503. <https://doi.org/10.1080/03069880600942608>
- Argyropoulou, E. P., Sidiropoulou Dimakakou, D., ve Besevegis, E. G. (2007). Generalized self-efficacy, coping, career indecision, and vocational choices of senior high school students in Greece. *Journal of Career Development*, 33(4), 316-337. <https://doi.org/10.1177/0894845307300412>
- Bacanlı, F. (2016). Career decision-making difficulties of Turkish adolescents. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 16(2), 233-250.
- Bakioğlu, A., ve Levent, F. (2013). Üstün yeteneklilerin eğitiminde Türkiye için öneriler. *Üstün Yetenekli Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 31-44.
- Bandura, A., Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Pastorelli, C., ve Regalia, C. (2001). Sociocognitive self-regulatory mechanisms governing transgressive behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80(1), 125-135. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.80.1.125>
- Bullock-Yowell, E., McConnell, A. E., ve Schedin, E. A. (2014). Decided and undecided students: Career self-efficacy, negative thinking, and decision-making difficulties. *NACADA Journal*, 34(1), 22-34. <https://doi.org/10.12930/NACADA13-016>
- Bulut, B., ve Bacanlı, F. (2022). Üstün yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimi alanında 2000-2021 yılları arasında yapılmış olan makalelerin incelenmesi. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 5(2), 51-69. <https://doi.org/10.58501/kpdd.1172785>
- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş. (2001). *Deneysel desenler: Öntest-sontest kontrol grubu desen ve veri analizi*. Pegem A Yayıncılık.
- Callanan, G. A., ve Greenhaus, J. H. (1992). The career indecision of managers and professionals: An examination of multiple subtypes. *Journal of Vocational Behavior*, 41(3), 212-231. [https://doi.org/10.1016/0001-8791\(92\)90023-S](https://doi.org/10.1016/0001-8791(92)90023-S)
- Casey, K. M. A., ve Shore, B. M. (2000). Mentors' contributions to gifted adolescents' affective, social, and vocational development. *Roeper Review*, 22(4), 227-230. <https://doi.org/10.1080/02783190009554043>
- Chartrand, J. M., Martin, W. F., Robbins, S. B., McAuliffe, G. J., Pickering, J. W., ve Calliotte, J. A. (1994). Testing a level versus an interactional view of career indecision. *Journal of Career Assessment*, 2(1), 55-69. <https://doi.org/10.1177/106907279400200106>
- Chen, C. P., ve Wong, J. (2013). Career counseling for gifted students. *Australian Journal of Career Development*, 22(3), 121-129. <https://doi.org/10.1177/10384162135079>
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. Erlbaum.
- Crites, J. O. (1969). *Vocational psychology: The study of vocational behavior and development*. Mc Graw-Hill.
- Çakır, M. A. (2003). *Bir mesleki grup rehberliği programının lise öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeylerine etkisi*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Çakır, M. A., ve Uzun, K. (2021). Mesleki grup rehberliği programına katılan lise öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeylerinin incelenmesi. *AJER - Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 442-456.
- Çetin, A., ve Doğan, A. (2018). Bilim ve sanat merkezlerinde görev yapan matematik öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 19(4), 615-641.

- Delisle, J. R., ve Squires, S. K. (1989). Career development for gifted and talented youth: Division on Career Development (DCD) and The Association for the Gifted (TAG) position statement. *Career Development for Exceptional Individuals*, 12(2), 65-70. <https://doi.org/10.1177/016235328901300108>
- Doğan, H., ve Bacanlı, F. (2012). The effect of a career decision-making group guidance program on career decision-making difficulties. *Energy Education Science and Technology Part B: Social and Educational Studies*, 912-916.
- Ersever, Ö. H. (1996). *Karar verme becerileri kazandırma programının ve etkileşim grubu deneyiminin üniversite öğrencilerinin karar verme stilleri üzerindeki etkileri*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Fabio, A. D., Palazzeschi, L., Asulin-Peretz, L., ve Gati, I. (2013). Career indecision versus indecisiveness: Associations with personality traits and emotional intelligence. *Journal of Career Assessment*, 21(1), 42-56. <https://doi.org/10.1177/1069072712454698>
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. Sage publications.
- Freeman, J. (2019). The emotional development of the gifted and talented. In B. Wallace, D.A. Sisk & J. Senior (Eds.), *The SAGE handbook of gifted and talented education* (pp. 169-183). London: SAGE Publications
- Gati, I., ve Asher, I. (2001). *Prescreening, in-depth exploration, and choice: From decision theory to career counseling practice*. *The Career Development Quarterly*, 50(2), 140-157. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.2001.tb00979.x>
- Gati, I., Krausz, M., ve Osipow, S. H. (1996). A taxonomy of difficulties in career decision making. *Journal of Counseling Psychology*, 43(4), 510-526. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.43.4.510>
- Greene, M. J. (2003). Gifted adrift? Career counseling of the gifted and talented. *Roeper Review*, 25(2), 66-72. <https://doi.org/10.1080/02783190309554201>
- Güleç, S., Karabucak, S., Tatar, V., ve Akalan, C. (2020). Özel yetenekli lise öğrencilerinin pozitif kariyer planlama tutumlarının incelenmesi ve normal gelişim gösteren popülasyon ile karşılaştırılması. *The Journal of Social Science*, 4(7), 318-327.
- Herr, E.L., Cramer, S.H., ve Niles, S.G. (2004) *Career guidance and counseling through the life-span* (6th ed). Boston: Pearson Education.
- Jung, J. Y. (2013). The cognitive processes associated with occupational/career indecision. *Journal for the Education of the Gifted*, 36(4), 433-460. <https://doi.org/10.1177/0162353213506067>
- Jung, J. Y. (2017). Occupational/career decision-making thought processes of adolescents of high intellectual ability. *Journal for the Education of the Gifted*, 40(1), 50-78. <https://doi.org/10.1177/0162353217690040>
- Karacan-Özdemir, N. (2018). Ekim düşü filminin üstün yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimleri açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 47(1), 31-52.
- Karaçay, G. (2021). *Kariyer karar verme grup rehberliği programının kariyer karar verme güçlüklerine ve temel ihtiyaçlara etkisi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
- Kelly, K. R., ve Colangelo, N. (1990). Effects of academic ability and gender on career development. *Journal for the Education of the Gifted*, 13(2), 168-175.
- Kelly, K. R., ve Lee, W.-C. (2002). Mapping the domain of career decision problems. *Journal of Vocational Behavior*, 61(2), 302-326. <https://doi.org/10.1006/jvbe.2001.1858>
- Kerr, B., ve Soldano, S. (2003). Career assessment with intellectually gifted students. *Journal of Career Assessment*, 11(2), 168-186. <https://doi.org/10.1177/1069072703011002004>
- Kerr, B., ve Vuyk, M. A. (2013). Career development for creatively gifted students. In K. H. Kim, J. C. Kaufman, J. Baer & B. Sriraman (Eds.), *Creatively gifted students are not like other gifted students: Research, theory, and practice* (pp. 137-152). Sense Publishers.
- Krumboltz, J. D. (1996). A learning theory of career counseling. In M. L. Savickas & W. B. Walsh (Eds.), *Handbook of career counseling theory and practice* (pp. 55-80). Psychologists Press.
- Lopez, F. G., ve Ann-Yi, S. (2006). Predictors of career indecision in three racial/ethnic groups of college women. *Journal of Career Development*, 33(1), 29-46. <https://doi.org/10.1177/0894845306287341>

- Maxwell, M. (2007). Career counseling is personal counseling: A constructivist approach to nurturing the development of gifted female adolescents. *The Career Development Quarterly*, 55(3), 206-224. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.2007.tb00078.x>
- Muratori, M. C., ve Smith, C. K. (2015). Guiding the talent and career development of the gifted individual. *Journal of Counseling & Development*, 93(2), 173-182. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2015.00193.x>
- Napier, R. D., Jarvis, J. M., Clark, J., ve Halsey, R. J. (2024). Influences on Career Development for Gifted Adolescent Girls in Selective Academic Programs in Australia. *Gifted Child Quarterly*, 68(1), 49-64. <https://doi.org/10.1177/00169862231201604>
- Ogurlu, U., Kaya, F., ve Hizli, E. (2015). Career decisions of gifted students in Turkey. *Journal of European Education*, 5(1), 31-45.
- Ozcan, D. (2017). Career decision-making of the gifted and talented. *South African Journal of Education*, 37(4), 1-8.
- Öztemel, K. (2012). Kariyer kararsızlığı ile mesleki karar verme öz yetkinlik ve kontrol odağı arasındaki ilişkiler. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(2), 459-477.
- Parsons, F. (1909). *Choosing a vocation*. Houghton, Mifflin and Company.
- Reese, R. J., ve Miller, C. D. (2009). Using outcome to improve a career development course: Closing the scientist-practitioner gap. *Journal of Career Assessment*, 18(2), 207-219. <https://doi.org/10.1177/1069072709354309>
- Rinn, A. N. (2020). *Social, emotional, and psychosocial development of gifted and talented individuals*. Waco, TX: Prufrock Press.
- Rysiew, K. J., Shore, B. M., ve Leeb, R. T. (1999). Multipotentiality, giftedness and career choice: A review. *Journal of Counseling and Development*, 77(4), 423-430.
- Sajjadi, S. H., Rejskind, F. G., ve Shore, B. M. (2001). Is multipotentiality a problem or not? A new look at the data. *High Ability Studies*, 12(1), 27-43. <https://doi.org/10.1080/13598130120058671>
- Sampson Jr, J. P., ve Chason, A. K. (2008). Helping gifted and talented adolescents and young adults: Make informed and careful career choices. In *Handbook of giftedness in children: Psychoeducational theory, research, and best practices* (pp. 327-346). Springer US.
- Sampson, J. P., Jr., Reardon, R. C., Peterson, G. W., ve Lenz, J. G. (2004). Career counseling and services: A cognitive information processing approach. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Savickas, M. L. (1990). The career decision-making course: Description and field test. *The Career Development Quarterly*, 38(3), 275-284. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.1990.tb00388.x>
- Savickas, M. L. (2002). Career construction: A developmental theory of vocational behavior. In D. Brown & Associates (Eds.), *Career choice and development* (pp. 149-205). Jossey-Bass.
- Schenk, P. M., Anctil, T. M., Smith, C. K., ve Dahir, C. (2012). Coming full circle: Reoccurring career development trends in schools. *The Career Development Quarterly*, 60, 221-230. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.2012.00018.x>
- Schroer, A. C. P., ve Dorn, F. J. (1986). Enhancing the career and personal development of gifted college students. *Journal of Counseling & Development*, 64(9), 567-571.
- Seward K., ve Gaesser A. H. (2018). Career decision-making with gifted rural students: Considerations for school counselors and teachers. *Gifted Child Today*, 41(4), 217-225. <https://doi.org/10.1177/1076217518786986>
- Siyez, D. M. (2019). Gelişimsel yaklaşımlar. B.Yeşilyaprak (Ed.), *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı* içinde (s. 191). PEGEM Yayıncılık.
- Smith, C. K., ve Wood, S. M. (2020). Supporting the career development of gifted students: New role and function for school psychologists. *Psychology in the Schools*, 57(10), 1558-1568. <https://doi.org/10.1002/pits.22344>
- Stărică, E. C. (2012). Predictors for career indecision in adolescence. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 33, 168-172. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.01.105>
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik* (Çev. F. Çok). Başarı, İmge Yayıncılık.
- Gönültaş, O. ve Çakır, M. A. (2025). Özel yetenekli ergenler için geliştirilen kariyer kararsızlığı psikoeğitim programının etkisinin incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(3), 4722-4740. DOI. 10.51460/baebd.1566157

- Sürücü, M., Konaş, H., ve Bacanlı, F. (2015). Üstün yetenekli ilköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimleri. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(15), 801-820. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8883>
- Taylor, B. C. (2007). *The impact that career guidance counselling has on the level of career indecision in the career decision-making process of late adolescents in Cape Town*. [Unpublished honours assignment]. University of Cape Town.
- Tinsley-Myerscough, S., ve Seabi, J. (2016). The effect of a postmodern career life story intervention on disadvantaged grade 12 learners. *South African Journal of Higher Education*, 26(4). 742-764. <https://doi.org/10.20853/26-4-193>
- Turan, M. E. (2017). *Kariyer uyumluluğu geliştirme psiko-eğitim programının kariyer kararsızlığı ile başa çıkma üzerindeki etkisi*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Watters, J. J. (2010). Career decision making among gifted students: The mediation of teachers. *Gifted Child Quarterly*, 54, 222-238. <https://doi.org/10.1177/0016986210369255>